

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

E-kursuse "Rahvalaul - tekst ja kontekst" materjalid

Aine maht 1EAP

Tiiu Jaago (Tartu Ülikool), 2010

Regilaulukujundi mikrotasand

Häälikute, sõnade ja fraaside osa regilaulukujundis

Õpikeskkond: [TÜ Moodle](#)

Kursus: Rahvalaul - tekst ja kontekst. Kirjanduse ja kultuuriteaduste täiendusõppe kursus (FLKU.TK.047)

Koosta raamat: Regilaulukujundi mikrotasand

Printed by: Tiiu Jaago

Kuupäev: esmaspäev, 18 oktoober 2010, 13:33

Sisukord

[1 Sissejuhatus](#)

[2 Sõnakordused](#)

[3 Algriim](#)

[4 Parallelism](#)

[5 Värsimõõt](#)

[6 Vormelikeel](#)

[7 Kirjandus](#)

1 Sissejuhatus

Rahvalaulu mõiste ja kujund. Rahvalaulu defineerimisel on üks levinumaid viise määratleda laule nende vormitunnuste järgi. Vanem ja uuem rahvalaul eristatakse vastavalt:

- vanemas rahvalaulus kasutatakse:
 - algriimi
 - parallelismi

- kindlat värsimõõtu (see kehtib küll vaid regilaulu kohta, regilaulu-eelsete vormide puhul kindlat värsimõõtu ei ole)
- mõned uurijad (nagu Mari Sarv, ja see on seisukoht, mida ka ise toetan) lisavad vormelliku keelekasutuse
- uuemas laulus kasutatakse vastavalt lõppriimi, värsside jaotamist salmidesse, eelistatavalt trohheilist värsimõõtu

Kujundi mikro- ja makrotasand. Nimetatud nähtused on analüüsitavad regilaulu mikrotasandina, samas kus makrotasand seostub regilauluomaste teemade, motiivide /tegelaste ja tegevuste, aja ja ruumi kujutamisiisidega.

Mõlemad tasandid on omavahel seotud, teisisõnu - need on olemas teineteise kaudu (mikro on millegi suhtes makro ja vastupidi, makrotasand on olemas samuti vaid teatud suhtes, mitte sellisena iseenesest). Seega ei ole kujundi mikro- ja makrotasand mõistetav üksikute ja lahusolevate kujunditena, ka mitte üksikute kujundite mehaanilise seosena, vaid need tasandid sisalduvad teineteises ning on olemas teineteise kaudu.

Käesoleva peatüki eesmärk. Laule analüüsides on otstarbekas laulu üksikosad eraldi ja iseseisvalt fookusse seada, et kujundeid täpsemalt tundma õppida. Seega - tegeldes käesoleva peatüki materjalidega (regilaulu mikrotasandi nähtustega), on oluline mõelda, et kõik need detailid on omavahel seotud ja on ühtlasi osa tervikust - osa sellest, millistel teemadel laule üldse luua sai, ja millises mõttelaadis seda tehti.

Uurimisest. Enne Teist maailmasõda põhiliselt fikseeriti, et regilaulus on palju algriimi või kordusi. Teise maailmasõja järgset uurimist iseloomustab kujundi mikrotasandi täppisanalüüs: mida õigupoolest tähendab "palju" kordusi; kuidas neid nähtusi nimetada; milliseid seaduspärasusi nende esinemises võib märgata. Tänapäeval on süvenenud suundumus uurida kujundeid nende omavahelistes seostes; esitatakse küsimusi kujundite toime kohta, aga üritatakse mõista ka lauliku mälu ja loovusega seotud küsimusi.

2 Sõnakordused

Regilaulus kasutatakse küllalt silmahakkavalt ja erinevates kombinatsioonides sõnakordusi.

Näiteks on Karuse laulik Liisu Krebs (1827-1909) laulnud:

*Oh mina vaene vabanaine
sandikeine saunanaine,
tillokeine tiome'enaire,
suurepere sulase naine ---*

kus kordub lause lõpp - *naine*.

Kõikidel sõnakordustel on analüüsi tarvis oma nimetused. Eeltoodud näites esinevat sõnakordust nimetatakse **epifooriks**.

Sõnade kordumist lausete või värsside alguses nimetatakse **anafooriks** (ka järgnevad näited pärinevad Liisu Krebsi lauludest)

*Meie metsa ju magama
meie õue ingamaie ---*

Värsside keskel olevaid kordusi nimetatakse **endofooriks**:

*Seda siin sõitis Sõtke saksa,
paigal' sõitis Paide saksa,
alati sõitis Aiva saksa ---*

Anafoori ja epifoori kooskasutamist nimetatakse **sümplokiks**:

***Sie mo ella eide kodu,
sie mo ella taadi kodu,***

Üle värsi piiri liikuv, dünaamilisust loov kordus on **epanastroof**:

*Kui mina akkan laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
siis tulgu kubjas kuulama,
valda viisi vaatama,
saksad servi seisama ---*

Petaaluse küla külatee ja Juhkama talu 2006. aastal - Liisu Krebsi elukoht, kus Oskar Kallas 1889. a tema laule üles kirjutas. Foto: Tõnis Roll, 2006.

Üldiselt neid kordusi lauludes kombineeritakse. Liisu Krebsi lauludele on see üsna omane võte:

***Kelle** sie kuulus talumies,
kellel maja mõisasugune,
kellel õues õunametsa,
väravas olid viina puud,
lauda taga lauametsa,
katusel kadakametsa,
tua taga tammemetsa?
Mina jälle kuulsi, vasta kostsi
**Sie mo ella eide kodu,
sie mo ella taadi kodu,
seda mo eit oli ehitand,
seda mo taat oli ehitand,**
vend oli palgid vieretanud,
õde oli kibid kikerdanud,
mina jälle vitsad väänenud ---*

Tema pulmalaulu dialoog, kus peiu omaksed kiidavad noormehe töösuksi ja küsivad ühtlasi neiu töösokuste järele: sõna *seppa* kasutatakse nii epanastroofide kui ka epifooridena; sõna *mõisa* endofoorina:

*Kas teie neiu kinnasseppa,
kinnasseppa, kirjaseppa.
Meie peiu kipuseppa,
kipuseppa, kapasseppa,
uie mõisa uksisseppa
vana mõisa vallasseppa
kihelkonna kirvesseppa
neidude nugade seppa.*

Soovi korral vt nende sõnakordus-kujundite kohta lähemalt: Eduard Laugaste, Eesti rahvaluule, Tallinn: Valgus, 1986, lk 174-187.

3 Algriim

Mõiste

Regilaulule omast häälikukordust ühe ja sama värsi ulatuses nimetatakse **algriimiks**, mõningates uurimustes ka üldisemalt **alliteratsiooniks** (nt Eduard Laugaste töödes). Viimasel juhul märgib alliteratsioon õigupoolest:

- alliteratsiooni (kaashäälikute kordus kahe või enama sõna alguses, nt *kellel maja mõisasugune*)
- assonantsi (esimese silbi täishäälikute kordus kahes või enamas sõnas, nt *kellel õues õunemetsa*)
- nn täisalgriimi (kus korduvad nii kaas- kui ka täishäälikud, nt *sega siin sõitis Sõitke saksa*).

Eduard Laugaste eelistab alliteratsiooni kui mõistet häälikukorduste üldmõistena, kuna ta eristab neli häälikukorduste ilmingut:

- millest **algriim** on sõnaalguline, kuid sellele lisanduvad veel
- **kaasrõhualliteratsioon** (kus korduvad sama sõna esimese ja kolmanda ehk pea- ja kaasrõhulise silbi häälikud, nt *liigu linnu keelekene*)
- **sisealliteratsioon** - sisehäälikust konsonandi samasus värsi kahes või enamas sõnas (nt *maada marjavarasilista*)
- **paradigmaatiline riim** - sõnalõppude samasus, peamiselt paralleelvärssides, mis loob lõppriimi mulje (nt *eit viis põllega põllale, / pani parmaste vahele*).

Nii keeruliselt ei ole regilaulu häälikukordusi siiski teaduspraktikas analüüsitud. Lõppriimilise laulu kujunemistingimustena on aga Ingrid Rüütel esile toonud paradigmaatilise riimi kui ühe olulise rahvalaulu stiili muutumise teguri (s.o regivärsiliselt laulustiililt üleminek lõppriimilisele).

Soovitan kasutada regilauluanalüüsis järgmisi mõisteid:

- algriim - kui üldmõiste sõnaalguste häälikulise korduse tähistamiseks (*laulaksin ma lugu kaks / vieretaksin viisi kuusi*)
- alliteratsioon - kaashäälikute kordus (*laulaksin lugu / vieretaksin viisi*)
- assonants - täishäälikute kordus (*ohaka pani oidema; laulaksin --- ma /*)
- täisalgriim - kaas- ja täishäälikute kordus (*põllega põllale*)

Eeltoodud põgusatest näidetest ilmneb, et värsis mainitud häälikukorduste alaliigid kombineeruvad. Analüüsis soovitan värsis algriimuvad sõnad jagada vastavateks algriimipaarideks (nt värsis *laulaksin ma lugu kaks* -> *laulaksin - lugu; laulaksin - ma; laulaksin - [ma] - kaks*).

Soovituses lähtun nii senisest harjutamispraktikast (teisti läheb analüüs lihtsalt käest ära) kui ka uurimistulemustest. Nimelt on ilmnenu, et algriiimi kasutab laulik küllalt vabalt ja uurijad ei ole leidnud mingeid skeeme algriiimi kasutuses. S.t, algriiimuvad nimelt sõnad, moodustades algriiimivormeleid (mida nimetatakse uurimustes ka alliteratsioonivormeliteks). Kindlaid värsipositsioone täitvat luulerütmi aga algriiim ei loo.

Liigid (analüüsi skeemid)

Regilaulu algriiimi analüüsis (täpsemalt algriiimiga seotud sõnapaaride fikseerimises) on kasutatud põhiliselt erinevate uurijate poolt pakutud kolme skeemi:

1. Eduard Laugaste jagab riimid **ükskõlariimideks** (vastavalt kas alliteratsioon või assonants) ja **kakskõlariimideks** (nn täisalgriiim); kaks- ja ükskõlariimid jaotab ta omakorda mitmeks alaliigiks
2. Pentti Leino jaotab samakõlad vastavalt **tugevaks algriiimiks** (täisalgriiim ja assonants), kusjuures erinevalt Laugastest ei arvesta ta neid sõnu, mis ei alga täishäälikuga (nt häälikukordusi sõnades *sinikirja linnukene* ta algriiimina ei käsitle, hoolimata i-hääliku kordumisest pearõhulises silbis) ja **nõrgaks algriiimiks** (alliteratsioon ja assonants juhul, kui sõnad algavad erinevate täishäälikutega, nt *oma ema*, Jaak Põldmäe nimetab seda nullalliteratsiooniks)
3. Jaak Põldmäe kasutab mõisteid **täisalgriiim**, **assonants** (kusjuures tema vaatleb assonantsina nii täishäälikutele järgnevaid kui ka sõnade algustes olevaid samu täishäälikuid: *laulaksin - kaks*; *olin orjaks*), **alliteratsioon**, **nullalliteratsioon** (kui sõnad algavad erinevate täishäälikutega)

Võrdlev tabel:

			Skeem: kaashäälik ehk konsonant - K täishäälik ehk vokaal - V	Näide
Eduard Laugaste	Pentti Leino	Jaak Põldmäe		
Kakskõlariim <ul style="list-style-type: none"> • konsonantne kakskõlaiim • vokaalne kakskõlariim 	Tugev algriiim	Täisalgriiim Assonants	KV+KV V+V	maada marjavarasilista olin orjaks
Ükskõlariim <ul style="list-style-type: none"> • vokaalne ükskõlariim 		Assonants	KV+KIV V+KV	<i>kahe naise</i> oli kolmi
• konsonantne ükskõlariim	Nõrk algriiim	Alliteratsioon	KV+KVI	teeda tipilista
• nullalliteratsioon	Nõrk algriiim	Nullalliteratsioon	V+V1	oma ema
• eritüübiliste ahelate segaesindus				täis- ja kaashäälikute samakõla erinevat laadi

				kombinatsioonid
Põim		Põim		lapsed lõunata paluvad

Statistiliste analüüside tulemused

Eelkirjeldatud, peamiselt 1960.-70. aastatel tehtud uuringute eesmärgiks oli leida algriimi fikseerimise võimalused, et alustada laulude algriimi täppisanalüüsi.

Kuigi autorid on erineval seisukohal detailides (milline on piir keelest tuleneva häälikukoosluse ja kujundilisel eesmärgil loodud hääliku samakõla vahel), on statistiliste uurimuste tulemusel selgunud, et:

- algriimuvaid värse on regilauludes 80-90 % (autoriluules, milles taotletakse regilaulu-imitatsiooni algriimi kaudu, on see protsent alati suurem)
- algriimi sisaldavates värssides (seega neis 80-90% värssidest) riimuvad omavahel ligi 74 % värssides olevatest sõnadest
- eelistatavalt paiknevad algriimuvad sõnad kõrvuti ja Laugaste järgi koonduvad need värssi keskele, harvem värssi algusse või lõppu.

Regilaulu värsside algriimi uurimisel ei ilmnenu, et häälikukordus peaks esinema mingi kindla mustri järgi. Häälikuline kordus esines vabalt ja ühtlasi tähendab see, et algriimil ei ole regilaulus meetrilist rütmi kujundavat funktsiooni. Küll aga märgati, et algriimuvad sõnad moodustavad ikka ja jälle korduva sõnapaare (nt *tarka - taati; hella - eite*), mis korduvad erinevate teemade ja motiivide puhul.

Algriimi määratlemise ja statistiliste uurimuste kõrval hakatigi enam tähelepanu pöörama algriimiliste sõnapaaridele, mida Udo Kolk oma uurimustes nimetas alliteratsioonilisteks sõnapaarideks (1962). Hilisemas teaduskirjanduses hakati neid nimetama ka alliteratsioonipaarideks või ka alliteratsioonivormeliteks (vt nt Saarlo 2001), kuid õigupoolest võiks neid nimetada ka algriimivormeliteks. (Vt lähemalt Vormelite peatükist.)

Minu soovitus analüüsiks:

- alustada algriimi ehk häälikulise samakõla analüüsi laulu **kuulamisest** (nt <http://haldjas.folklore.ee/UTfolk/loengud/poeetika/exemplum/laul2.html>), et tajuda häälikulise samakõla mõju kuulajale
- proovi see mõju (endale kui kuulajale) sõnastada
- ning alles seejärel analüüsida teksti (mida sa ju NÄED, mitte EI KUULE, erinevalt regilaulikute aegsest kuulajast).

4 Parallelism

Mõiste ja liigid

Parallelismi kui teatud laadi väljendusvõtte abil seotakse värssid regilaulus tervikuks (erinevalt nt salmidest, mis on tuttavad uuemast rahvalaulust ja lõppriimilisest autoriluulest). Sel põhjusel kuulub parallelism vanema rahvalaulu (sh regilaulu) olemuslike tunnuste hulka.

Parallelism kui mõttekordus võib esineda värsisisesel tasandil (värss koosneb kahest, sümmeetrilisest pooldest: *peiukene, poisikene*), mida nimetatakse **värsipoolte parallelismiks**, värsside tasandil (hõlmates mitu omavahel vormilt ja mõttelt seotud värssi, moodustades nii **parallelismirühma**) ja värsirühmade tasandil (nt episoodi kordustes).

Värsitasandil võib regilaulus üldjoontes eristada **üksik- ja paralleelvärsse** (viimased jaotuvad omakorda pea- ja järelvärssideks, moodustades koos parallelismirühma). Neile lisanduvad ka nn **järelvärsid**.

- **Üksikvärsid** (nt eriti laulu või episoodide algustes).
- **Paralleelvärsid** (ehk **parallelismirühma** kuuluvad värsid) on omavahel seotud nii lauseehituslikult kui ka mõttelt (moodustades sellisena parallelismirühma). Nt järgmises, Liisu Krebsi pulmalaulust pärit katkes on kolm paralleelvärsside rühma:

(1) *Ärge nutke, ärge nõrke,*

ärge kohke, ärge kartke,

(2) *et teie neiu noorukene,*

pisikeine, pienikeine.

(3) *Külab ta kasvab kainelusse,*

sirgub siidi riietesse,

paisub patjade vahele.

Ühtlasi esindab esimene paralleelvärsside rühm (*Ärge nutke, ärge nõrke*) ka värsipoolte parallelismi

- **Jätkuvärsid** on omavahel mõttelt küll seotud (üks kutsub teise esile kas loetelu, küsimus-vastuse, kujutluspildi detailiseerimise kaudu), kuid nende lauseehitus ja (või) värsis esitatud mõtte maht on põhimõtteliselt erinevad. Nt kujutluspildi detailiseerimine Loomislaulus: *üks oli õunapuü mäella, / üks oli oksa õunapuussa, / üks oli õille oksa pealla, / üks oli õuna õille pealla*).

Parallelism on olemas ka tavakeeles. Teatud mõistete kohta ei ole olemas üht üldistavat sõna. Konkreetsete nähtuste loendist kui paralleelsõnadest koosnev väljend märgibki üldistust. Nt on sõnad "öö" ja "päev", mis liitsõnana "ööpäev" seob mõlemaid nähtusi, moodustades ometi kolmanda mõiste. Analoogilisi näiteid on veel: käed ja jalad - võib öelda nii "käed-jalad" kui ka "jäsemed"; "edasi-tagasi", mis märgib mitmesuunalist liikumist, erinevalt ühesuunalistest edasi või tagasi liikumisest; "vennad-õed" jne. Samale loogikale rajaneb ka regilauluparallelism: paralleelvärsid mitte lihtsalt ei korda peavärsis öeldut, vaid viivad mõtte lõpuni:

Aitiüma neiu eidekeine,

aitiüma, neiu taadikeine

eeltoodud analoogiaparallelism viitab, et pulmalaulik jagab kiitust mõlemale vanemale.

Värssides:

Sugu sul sõidab suoda kauda,

naod nõtkuvad nõmme kauda,

peiu vennad tieda kauda

ei loetleta samuti kolme tulijat ega kolme teed, pigem kõneldakse tulijatest ja teekonnast üldiselt.

Selle teema kohta vt nt: Jaan Kaplinski, Parallelismist lingvisti pilguga. - *Keel ja Kirjandus*, nr. 3, 1972, lk 132-142.

Kui parallelismi kasutatakse värsirea korduse enda pärast, mõjub see igavalt. Ehk just selles peitub põhjus, miks Kreutzwaldi regivärss liigub mõtet venitavalt.

Regilaulus kasutatakse parallelismi konkreetse mõtlemisviisi tõttu (s.t abstraktsete mõistete sõnastamiseks kasutatakse konkreetsete nähtuste loendit).

Parallelismirühm - paralleelvärsside omavaheline seotus

Parallelismirühma kuuluvaid värssse iseloomustab sõnade kordumine, kuid täpse kordumise kõrval (nagu need ilmnesid sõnakorduste näidetes) kasutatakse samavõrra sünonüüme (ka nn poeetilisi sünonüüme - nt *perenaine*, *linnukene* - need sõnad ei ole sünonüümsed väljaspool regilaulukonteksti) ja analoogilisi, samasse mõisterühma kuuluvaid sõnu, nt värvinimetused; pereliikmete nimetused; puud jms. Meenutatagu või algriimi-peatükis esitatud Liisu Krebsi laulu, milles kirjeldatakse pruudi kodumajamaja, kus:

*väravas olid viinapuud
lauda taga lauametsa,
katusel oli kadakametsa,
tua taga tammemetsa.*

Nimetatud korduste eripärale vastavalt jaotatakse parallelismirühmad:

- sünonüümseteks
- analoogseteks
- segaparallelismiks

Esimesel juhul peaksid värssides olevad sõnad olema sünonüümid, teisel juhul analoogid ehk samast mõistepiirkonnast võetud sõnad (järgnevas näites valgusallikad - *küünlad*, *vasklühtrid* ja valgustamine - *põlevad*, *valuvad*):

*siis mõtled, küünelid [küünlad] põlevad,
vaske lühtrid valuvad.*

Neis Liisu Krebsilt üles kirjutatud värssides kirjeldatakse Karuse neidu, kes on ise endale riided meisterdanud - ta on nii kena, nagu säravad küünlad ja lühtrid kirikus.

Karuse neiu 1912. a. Foto Eesti Rahva Muuseumi kogust.

Kuid üldiselt kasutatakse sünonüüme ja analooge mõlemaid koos, mistõttu saab rääkida segaparallelismist (järgnevas näites *pill* - *kannel* kui sünonüümid; *paneb magama* - *viib kambri*, st viib puhkama - analoogid):

*ta paneb pilliga magama,
kanneliga viib ta kambri.*

Parallelismirühmade omavaheline seotus

Parallelismirühmad võivad omavahel moodustada teatud kooslusi, kus kasutatakse taas kordusi. Nt toob Laugaste esile **värsipaari parallelismi**, kus kahevärsilised rühmad moodustavad omakorda paare nii lauseehituse kui ka mõtte tasandil (Laugaste 1962: 49-50). Näiteks Kuldnaise laulus on tavalised sedalaadi ülesehitusega värsid:

(1) *Mis oli külge kulla poole,*

see oli külge külma külge.

(2) *Mis oli külge vaiba poole,*

see oli külge sooja külge.

Liisu Krebs sõnastab lauliku tänu kinkide eest Karuse pulmalaulus:

(1) *Kui mina panen sukad jalga,
siis mu sääred sätendavad.*

(2) *Kui ma panen paelad peale,
siis mu põlved ju põlevad.*

(3) *Kui ma panen vöö vööle,
siis mu puusad ju punased.*

(4) *Kui ma panen kindad kätte,
siis mu käed kiirgavadki.*

Selliseid värsse, kus lause liigub üle värsipiiri (nagu eeltoodud Liisu Krebsi pulmalaulus - *kui...siis*) nimetatakse **anzhambmaaniks**:

- tingimuslaused **nõnda** laulvad *neiu sõrmed*, / **kui** nüüd nutvad *vaesed lapsed*
- küsimus-vastuslaused: **mes** on *jordiksi joessa*, / **sie** süöneb *pajusta putki*

Parallelismirühm ja lause

Lauseehitusest lähtudes jagas Juhan Peegel (1997 [1969]) regilauluvärsid verbaalseteks ja nominaalseteks:

- kui värsis on tegusõna pöördeline vorm (öeldis), on tegemist **verbaalse** värsiga (V)
- kui värsis öeldist ei ole, on tegemist **nominaalse** värsiga (N)

Ärge nutke, ärge nõrke, (V)

ärge kohke, ärge kartke, (V)

et teie neiu noorukene, (N)

pisikeine, pienikeine. (N)

Lüürilistes (meeleolule keskenduvates) lauludes on tegusõna pöördeline vorm kas peavärsis või paralleelvärsside eelses üksikvärsis, järelvärssides jäetakse tegusõna pöördeline vorm ära, et anda ruumi kujundile: "V-tasandi ülesandeks on kanda **tegevust**, N-tasand vahendab **kujundit**", selgitab Peegel (1997: 58).

Minu soovitus on analüüsida parallelismi mitte niivõrd laulutervikut silmas pidades ja laulu üksik- või paralleelvärssideks tükeldades, kuivõrd paralleelsõnade kaudu, et paremini tundma õppida regilauluomast sõnakasutust ning vältida nt abstraktsete mõistete kasutamist kaemuslik-konkreetsel väljenduslaadi asemel.

Selles mõttes on parallelismi parem mõista **parallelismivormelite** kaudu. (Nagu "alliteratsioonivormel" nii ka "parallelismivormel" tuleb regilaulu-uurimisse Udo Kolgi stereotüüpiauringute kaudu, Kolk 1962).

Paralleelsõnu on ehk huvitav jälgida nt Juhan Peegli sõnastatud **leksikaalse analoogia seaduse** kaudu: selle järgi paralleelsõnad (sh poeetilised sünonüümid) valitakse samast mõistepiirkonnast. Nt kui neiu poeetilised sünonüümid valitakse kas lindude hulgast või riideesemete hulgast, siis kõik paralleelsõnad on vastavalt ühest või teisest valdkonnast, erinevast mõisterühmast sõnu samas värsirühmas ei segata. (Peegel 1997 [1972]). Vt lähemalt vormelite peatükist.

5 Värsimõõt

Värsimõõt on algriimi ja parallelismi kõrval kolmas tunnus, mis kuulub regivärsilise laulu olemuslike tunnuste hulka.

Värsimõõt seostub keelega: "Pole kindlasti juhus, et vanagermaani keeltes kasutati nelja rõhuga germaani pikka rida; et serbohorvaatia eepilised laulud kandusid edasi silbilises värsisüsteemis, ja et soome kalevala-värsis on kaheksa silpi," kirjeldab seda olukorda Ilse Lehiste (2000 [1992]: 107-108). Sel põhjusel on regilaulu värsimõõdu uurimine oluliselt seotudki küsimustega keele ajaloost:

- varasemad uurijad (19. sajand) seavad värsimõõdu tekkimises esiplaanile silbi rõhu, kestuse ja intonatsiooni
- 20. sajandi I poolel arutletakse ka võõrmõju üle: selle vaate järgi on läänemere soome vana rahvalaulu värsimõõt kujunenud läti ja soome laulude mõjul (ühisjoon: värss on 4-jalgne trohheus; laul jaotub kaheks dipoodiks - esimesed kaks värsijalga ja teised kaks värsijalga)
- tänapäeval kirjeldatakse läänemere-soome vana rahvalaulu värsimõõdu kujunemist etapilisena - see kujunes paralleelselt keeles toimunud muutustega (vt lähemalt nt Korhonen 1999 [1987]).

Värsimõõdu abil kirjeldatakse teatud korrapärasust värsis, mis loob süsteemi, kuidas tajutakse värsi piiri. Värsisüsteemide üldskemaatilise kirjeldusena sobib kolmikjaotus (vt nt Lehiste2000 [1992]: 83):

- silbiline ehk süllaabiline värsisüsteem, kus värsimõõt lähtub silpide arvust värsis
- rõhuline ehk tooniline, kus värsimõõt lähtub rõhkude arvust värsireas
- silbilis-rõhuline ehk süllaabilis-tooniline, kus rõhulised ja rõhuta silbid moodustavad erinevat laadi värsijalgu ja kus värsirida koosneb kindlast arvust värsijalgadest
- välteline ehk kvantiteeriv värsisüsteem, kus arvestatakse pigem vältelisi kui rõhulisi värsijalgu ja kus iga värsijalg moodustub pikkade ja lühikeste silpide kooslusi.

Regilaulu värsimõõtu loovateks teguriteks on

- silpide arv värsis (eelistatavalt 8)
- silbi kestvus (kvantiteet - 1., 2. ja 3. välde)
- sõnarõhk (pearõhuliste silpide vaheldumine kaasarõhuliste ja rõhuta silpidega)

Vastavalt sellele saab regilaulu meetrika kirjeldamisel kasutada kolme skeemi:

- silbiline süsteem (*si-ni-kir-ja lin-nu-ke-ne* = x x x x x x x x - 8 silpi)
- kvantiteeriv süsteem (pearõhuliste ehk sõna esimeste silpide paiknevus värsis, eeltoodud näites 1. ja 5. silp)
- rõhuline süsteem (värsimõõdu kujundab rõhuliste ja rõhuta silpide vaheldumine: - V/-V/-V/-V, kus - märgib rõhulist ja V rõhuta silpi).

Keeruliseks teeb aga olukorra see, et regilaulu värsisüsteem ei ole ühtse skeemina kirjeldatav, pigem on analüüsitulemused esitatavad erinevate skeemide kombinatsioonidena.

- **"Regivärss on neljajalgne trohheus"**

Koolikirjanduses tuntumaid väiteid on, et regilaul on neljajalgne trohheus. See väide lähtub värsimõõdu kirjeldamisest kui rõhulisest värsisüsteemist. Selle järgi jaotuvad regivärsi kaheksa silpi (valdavalt on värs 8-silbiline) vaheldumisi rõhulisteks ja rõhututeks, moodustades nii neli samasugust **meetrilist rõhurühma - värsijalga**, mida nimetatakse **trohheuseks**:

ei ma tul-nud söö-ma pä-rast

värsis on 8 silpi, üks värsijalg (antud juhul 2 silpi) moodustub rõhulisest ja rõhuta silbist, mida võib skeemina kujutada nii: -v/-v/-v/-v

Ometi on lauluvaramus värsse, kus **sõnarõhud** ei asetse sugugi **värsi rõhulistes positsioonides** (värsijala tõusus). Nt **hal-va-le** ra-**ha-le** värsis: *and-sid hal-va-le ra-ha-le*.

Värsse, kus sõnarõhud lahknevad trohheilise värsi rõhkudest, nimetatakse **murtud värssideks**. Murtud värsse leidub peamiselt Põhja-Eesti lauludes (kus kolmandik värssidest on selliseid).

[Kuula nt Karksi lauliku Greete Jentsi esitust \(*Me olem kolmeksi sõsare*\):](#) jälgi, kuidas ta rõhutab sõnu (silpe) värssides:

- *Me olem´ kolmeksi sõsare*
- Vaarik oo meie vahele
- tapper tii tuliteräves,
raiu varik me vahelta
- küll oo viisi, kui veeretän

Võrdle sellist skandeerivat laulmisviisi - kus sõnarõhud ja värsirõhud ei kattu - nt lüpsilaulu esitusega, kus sõnarõhud püsivad omal kohal: [Lüpsilaul, Liina Kaskmann, Haljala, 1937](#).
Proovi mõlema esituse värsse laulda ja lugeda.

Sel põhjusel räägitakse ka **kvantiteerivast trohheusest**, mille kaudu rõhutatakse kolmandat tegurit (silpide arvu ja sõnarõhu kõrval), mis kujundab regilaulu värsimõõtu – see on silbi kvantiteet (kas tegemist on I või II ja III välteliste sõnadega).

• Kvantiteedireeglid

Kvantiteedireeglid on statistiliselt (s.o värsside kvantitatiivsel analüüsil) teaduslikult tuletatud. Analüüsi tulemusel saadud tähelepanekutest on sõnastatud viis reeglit, mida nimetatakse kvantiteedireegliteks:

- esimene värsijalg (1-2. silp / värsipositsioon) täidetakse vabalt (eeltoodud näidetes: *ei ma; and-sid*)
- viimases värsijalas (7-8. silp / värsipositsioon) aga ei saa olla ühesilbilist sõna
- neljasilbilised sõnad on kas värsi esimeses pooles (esimeses ja teises värsijalas) või teises pooles (kolmandas ja neljandas värsijalas): seega on ainuvõimalik *veersin venna põrmandulla*, aga mitte *venna põrmandulla veersin*. Miks see nii on, silpide ja sõnarõhkude jaotus sellest ju ei muutuks? Reegel rõhutab, et värsse tajutakse kahe poolvärsina: *veersin venna* ja *põrmandulla*. Just selle poolvärsi tajumise tõttu võib regilaulus kohata värsiparallelsismi kõrval ka värsipoolte parallelsismi (*vastas eite, vastas taati; laulemaie, laskemaie*)
- neljas ja viies kvantiteedireegel selgitavad, millised silbid sobivad värsi rõhulisse ja millised rõhutusse positsiooni (mäletatavasti esimese kvantiteedireegli järgi öeldu ei kehti esimese värsijala kohta, sest see on vabalt täidetav):
 - **pikad pearõhulised silbid** (teise- ja kolmandavältelised sõnad) on meetriliselt tugevad ja sobivad vaid värsi rõhulistes positsioonidesse (3.,5. ja 7.)
 - **lühikesed pearõhulised silbid** (esmavältelised sõnad) on aga meetriliselt nõrgad ja

sobivad rõhututesse värsipositsioonidesse (4., 6. ja 8) - vt allolevast tabeli 2.reast:

RA(hale)

- **ühesilbilised sõnad ja kõik mitte-pearõhulised silbid** on meetriliselt neutraalsed: vt nt tabelist 2. reas 5. ja 7. positsioonis rõhuta silbid (*halva*)*LE* (*ra*)*HA*(*le*). Sellest reeglist tulenevalt saab kirjeldada murtud värsse.

Tabeli esimeses reas on värsis olevate silpide järg (1.-8. silp); 2. reas on näidatud värsijalatõus (rõhuline positsioon) ja värsijala langus (rõhuta positsioon), kusjuures esimene värsijalg on vabalt täidetav.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
tap-	per	rõhuline tii	rõhuta tu-	rõhuline -li-	rõhuta -te-	rõhuline -rä-	rõhuta -ves
ei	ma	tul-	-nud	söö-	-ma	pä-*	-rast
and-	-sid	hal-	-va-	-le	ra-	-ha-	-le

* kvantiteedireeglite järgi on tegemist eksimisega: lühike pearõhuline silp (I välteline sõna) asetseb värsijala languses (ehk värsirõhuta positsioonis): *pä-rast* on I välteline (*pä-* on lühike pearõhuline silp), ent asetseb värsijala tõusus (värsi rõhulises positsioonis).

Uuemas luules selliseid võimalusi lauljate keele- ja luuletunnetus enam ei lubanud ning uuemas laulustiilis murtud värsse enam ei ole.

Kõrvalepõikena võiks mainida, mõneti tagasi tulles rõhulise värsimõõdu läti laenulisuse küsimuse juurde, et eesti ja läti trohheilise luule (mitte rahvalaulu) võrdlemisest ilmneb, et eesti luules on vältel suurem osa kui läti luules (vt Lehiste 2000 [1984]: 36).

Mari Sarv (2000: 27) rõhutab, viidates nii Ilse Lehistele kui ka Jaak Põldmäe uurimustele, et regilaulus ei ole pika ja lühikeste pearõhuliste silpide paiknemine värsis regulaarne, alludes kindlale ja püsivale skeemile. Pigem on tegemist võimalikkusega. Kuna sõnarõhkude paiknemine värsijalas ei ole reeglipärane, eelistab Mari Sarv (taas toetudes Jaak Põldmäele) värsijala asemel mõistet **positsioon**, millele vastab üks silp (kuigi teatud juhtudel võib positsiooni täita ka kaks silpi - nt sõna o-li värsis: oli mul, oli mul, hel-lad vel-led).

• Silbiline süsteem

20. sajandi teisel poolel tuleb üha enam esile regilaulu värsimõõdu kirjeldamisel lähtumine **silbilisest süsteemist**:

- **silpide arv**: värsis on eelistatavalt 8 silpi
- pearõhuliste silpide asend värsipositsioonides: märgatav on taotlus, et **lühikesed pearõhulised silbid** asetsevad paarisarvulistest (2., 4., 6.) värsipositsioonides: vt eeltoodud tabelis *RA-ha-le*.

Silbilisest süsteemist ja pearõhuliste silpide kvantiteedi seotusest kas vastavalt paaris- või paaritu arvulise värsipositsiooniga (vastavalt 2-4-6- ja 1-3-5-7 positsioon) lähtub Mari Sarv (2000) regilaulu defineerimisel:

Regilaul on läänemeresoomlaste rahvalaule, mille värsis on ligikaudu 8 silbi pikkune ning, milles ilmneb jälgi taotlusest paigutada lühikesi pearõhulisi silpe paarisarvulistesse positsioonidesse; milles kasutatakse märkimisväärselt alliteratsiooni ja parallelismi; mis põhineb teatud traditsiooniliste vormelite ja teemade kasutamisel.

Kokkuvõte

Kõik kirjeldatud reeglid on saadud laule (täpsemalt laulude üleskirjutusi) analüüsid. Laulikute endi jaoks olid need reeglid tunnetatavad, mille kohta öeldakse: nad valdasid traditsiooni. Kuulmisele üles ehitatud uurimusi (oli ju regilaul kuulatav, mitte loetav tekst) võib lugeda nt Ilse Lehistelt. Eeltoodud skeemid sobituvad siiski kirjaliku (kirja pandud) teksti analüüsimiseks. Põhimõtteliselt võib siiski proovida koostada ülesandeid, kus kirjeldatakse värsimõõtu laulu kuulates: mida tajutakse värsimõõtu loovate rõhkude ja kestvustena; kuidas tajutakse värsside alguste ja lõppude vaheldumist.

6 Vormelikeel

Kolmekümneaastast tööd regilaulude sõnavara alal kokku võttes arutleb Juhan Peegel mh küsimuse üle, kuidas suutsid laulikud meeles pidada nii palju laule (sest kirja ju ei tuntud või selleks kirja ei kasutatud). Ta viitab nii Ameerika Ühendriikides loodud vormeliteooriale kui ka eesti regilaulule:

Jutt on Ameerika teadlase Milman Parry seisukohtadest muinaskreeka eeposte autorsuse suhtes. Parry nimelt väitis - ja veenvalt põhjendades -, et eeposed on algselt suulise luule meistrite poolt loodud. Laulikul hõlbustas lugulaule meeles pidada suur hulk stereotüüpseid väljendeid, mida sai rakendada kindla mehhanismi seadusi järgides. (Peegel 1997 [1991]: 163.)

Õigupoolest kirjutab 20. sajandi alguses sama ka Friedebert Tuglas:

Enam kui üheski kunstluules on siin vormi türanniaga tegemist. Sest kuna kunstlaulus ainult viimast sõna reas riimi nõue tabab, on see riimi seadus rahvalaulus alliteratsiooni ja assonantsi kujul iga sõna kohta maksev. Kui kitsad piirid siin valitsevad! Kui väike on sinne väljavaliku võimalus! Meie saame sellepärast aru, miks rahvalaulus kuu alati kullane, sild sinine ja maa maksakarvaline on. (Tuglas 1912: 33.)

Tuglas kõneleb küll samast probleemist, ent kirjakuultuuri looja ja mitte suulise kultuuri lauliku esindajana. (Seda enam, et regilaulus ei ole *kuu alati kuldne, sild sinine ja maa maksakarvaline*). Ometi tuleb selles "vormitürannias" otsida seaduspärasusi ehk Peegli sõnutsi "stereotüüpseid väljendeid", mida kasutati "kindla mehhanismi seadusi järgides".

Juhan Peegel jätkab oma arutlust lauluga "Suude sulg": laulikul palutakse laulda, aga ta ei saa, sest tal on *koju jäänud suude sulge, laua pääle laululehte, parsile pajatisvaipa, kirstukappi keelelõksu*. Mil määral saab sellistest kirjeldustest aimu uurijate jaoks olulise mälu ja mäletamise kohta? Kas tegemist on sõnadega, mis tähendasid midagi konkreetset: nt *leht* ei märgi ainult paberit, vaid ka lehekujulist rinnaehet; *pajatisvaipa* on vaip, mis oli laulikutel-kaasitajatel üle peade heidetud. Või on tegemist metafooridega? Mis esimesel juhul on *suu sulg*? (Peegel 1997 [1991]: 164.)

Kui laulikul on palju sõnu, nagu ta laulab:

*Nõnda on minul sõnuda
kui neid uusida ubeda,
keedetuida herne'eida,
lülituida pähkelaida---*

ei pruugi me seda tõlgendada nii, et tal on lihtsalt rikas sõnavara, vaid pigem nii, et ta teab regilauluomaseid sõnaseoseid - uurija keeli **vormeleid**.

Teatud osas (s.o osas, mis puudutab sõnaseoste tasandit) puudutab eelnev nn vormelikeelt - stereotüüpsete väljendite või stereotüüpse sõnakasutusega seonduvat. Tänapäeva uurija ei tea, kuidas laulik neid sõnaseoseid meelde jättis või kuidas ta neid ise lõi või olemasolevat kasutas, küll aga on kirjapandud regilaulude statistiliste

uurimuste najal selgunud teatud suundumused, mille abil suulise kultuuri omast stereotüüpset keelekasutust kirjeldada.

Alliteratsiooni- ja parallelismivormelid

Kui lugeda palju regilaule, hakkavad tasahaaval silma teatud sõnad või sõnapaarid, mis ikka ja jälle korduvad. Udo Kolk (1962) nimetas neid **värsisesteks vormeliteks**, kuna need sõnaseosed on iseseisvad ja võivad esineda küllalt erinevates värssides.

Mõned näited Udo Kolgi (1962: 85-87) artiklist:

kodu - kolm:

- *Kodu teil minnä kolme mõtsa---*
- *Kodu teil jääe kolme näiu---*
- *Kodu tettu kolme kurja---*
- *sul on kodun kolmi ärga:---*
- *siin om kodun kolmi aita*
- *kolmat kodu minneenna---*
- *kolmas toob kodu minija*

Ja Tuglase väitele, et *kuu* on regilaulus alati *kuldne*, vastulauseks:

- *kuu om õige kumera*
- *Tere, kuu, kumer kübara*

Oluline on tähele panna, et algriimi kaudu seotud sõnapaarid ei ole sama kindlalt seotud lauseehituse seisukohalt (täiend ja alus, nt).

Sedalaadi kooslustest, kus sõnad seostuvad algriimi kaudu, on loodud sõnastikke. Udo Kolk, tuginedes ühe lauliku Liisu Mäe lauluvaramule, toob välja järgmised sõnapaarid: keeru - keskel, kodu - kolm, kuu - kumer, laul - laitma, muu - maa, mure - muu, must - muld, hoidma - hobune, palu - pääl, saama - saan (sõiduriist), tegema - tegu, teine - teine, valama - vask, viima - vesi.

Liisu Mägi (Puru Liisu). Foto Eesti Rahvaluule Arhiivi kogust.

Alliteratsioonivormelid (mida võiks põhimõtteliselt nimetada ka algriimivormeliteks) esinevad, nagu algriimigi, samas värsis. Parallelismivormelid seovad aga paralleelvärsse. Vt nt värvinimetustega sinine - punane - kollane (kuldne; valge)seotud vormelite kohta artiklist ["Mis seal tõuseb, soost sinine, soost sinine, maast punane?"](#) (Jaago 1997).

Statistikat eeldav töö viis uurijad küsimuseni, kas selliseid vormeleid saab leida regilaulust automaatse otsinguga ja milline peab olema selliste sõnaseoste kordumisarv, et saaks kõnelda vormelist. Liina Saarlo tegi statistilisi vaatlusi ja jõudis järeldusele, et uurija jaoks peavad stereotüüpsed sõnaseosed millegi poolest silma hakkama, ent seda mitte ainult kvantitatiivses, vaid ka kvalitatiivses mõttes (Saarlo 2001: 293). Tema sõnatüvede kvantitatiivsest uurimisest selgus, et "kõige produktiivsemad sõnühendid kipuvad pahatihti olema puhtalt grammatilised või süntaktiliselt seotud sõnad ja abisõnad". Kolm levinumat sõnatüve uurija valimis (Hurda kogus olevad Kodavere khk 318 laulu, 5613 värssi) on: *on, mina, ei*. Kombineeritud andmete rakendamisel ilmneb siiski, et sagedamini esinev algriimivormel on *neiu - noor*.

Seega, vormelid tuleb laulust "ära tunda", teisisõnu - vormelite uurimine esindab teaduslikku vaatepunkti, selgitamaks regilaulu keelekasutust suulise kultuuri omase mälu kontekstis.

Regilaulu nimisõnade sünonüümse kordamisega seotud tähelepanekud

Juhan Peegel tegeles regilaulu nimisõnade kordussõnadega 1960.-1990. aastateni. Selle töö tulemused on vormistatud esmalt sõnastikus "Nimisõna poeetilised sünonüümid eesti regivärsides" (Peegel 2004 [1982-1991]) ja teiseks teoreetilises artiklis "Riivamisi regivärsist", mis ilmus ajakirjas Keel ja Kirjandus 1991. aastal (Peegel 1997: 146.-165). Selle töö raames ilmnenu suundumused sõnastas Peegel seaduspärasustena, millest alljärgnevalt käsitletakse poeetilise sünonüümi mõistet, leksikaalse analoogilise seadust ja püsivusestteetikat.

- **Poeetilised sünonüümid** (Peegel 1997 [1969]: 52-53) on piltlikud kordussõnad, kus põhi- ja kordussõna mõistemahud kattuvad, kusjuures väljaspool regilaulu need sõnad omavahel samu mõisteid ei tähista.

Näiteks:

mis mina kukun, kurba lindu

Või:

*vesi palgid veeretanud,
sadu seinad sammeldanud,
udu kannud uksepiidad,
rahe akkanud rajanud.*

- **Leksikaalse analoogia seadus** (Peegel 1997 [1972]: 104 jj) lähtub poeetiliste sünonüümide süsteemis ilmnevast suundumusest valida kordussõnad samast mõistepiirkonnast. Ülaltoodud näidetes: lauljad (laulikmina ja lindu seob sama tegevus - laulmine); vett sisaldavad sademed (vesi, sadu, udu, rahe).

Kirjeldataud suundumus on vahetult seotud parallelismivormelite teemaga: vormeli sõnaseosed alluvad leksikaalse analoogia seadusele.

Ometi võib laule analüüsidest sattuda näidetele, kus leksikaalse analoogia reegel ei kehti. Sellist olukorda peab Peegel revolutsiooniliseks: "See pidi olema otse revolutsiooniline murrang, uue kunstilise kvaliteedi tekkimine" (samal: 116). Seega iseloomustab leksikaalse analoogia seadusena kirjeldatav regilaulutunnus lauluprotsessi teatud etappi.

- **Pisendusesteetika ehk *pars pro toto* põhimõte** (Peegel 1997 [1973]: 117-121) viitab sellele, et kordussõna on alati põhisõnaga tähistatavast objektist või tegelasest väiksem. Nt neiu kordusnimetused on valitud riideesemete (*punapärga*), kehaosade (*valge pea*) või siis väiksemate lindude seast (*sõsar, noori linnukene*).

Kordussõnad võivad kujundiliselt olla küllalt keerulised, nt *tinarinda* neiu kordussõnana - liitsõna teine pool *rind* märgib osa terviku asemel (*pars pro toto*), *tina* viitab ehete materjalile, liitsõna ise viitabki hoopis rinnal olevale ehetele (analoogiliselt *punapärga*, kuigi see neidu parallelsõnana asendav liitsõna *tinarinnale* omast kujundilist mitmetasandilisust ei esinda).

Kokkuvõtteks

Kui eelpool esitatud Tuglase tsitaadis oli autori viide regilaulukujundi ühetoonilisusele, vormi türanniale, siis Peegel oma sõnavõttudega kummutab selle: "Poeetilise sünonüümika lõputu kirevus sunnib meid lõplikult kummutama eelarvamuse regivärsi kunstiliste võtete valdavast stereotüüpsusest ja ühetaolisusest. Niisugune kirevus tõestab ilmekalt laulikute piiritut loomisvõimet." Peegelgi mainib assonantsi ja alliteratsiooni, värsimõõdu ja silpide arvu ning sõnade semantiliste väljade tekitatud kitsendavaid nõudeid: "See kõik piirab ja seob laulikut. Aga teisest küljest sunnivad just needsamad kitsendused laulikut otsima ja otsima." (Peegel 1997: 120.)

Minu soovitus on regivärsi tundmaõppimiseks proovida luua regilaulu mitte niivõrd selle väliseid tunnuseid arvestades (algrüüm, parallelism kui värsiridade sünonüümne kordus, trohheilne värsimõõt), vaid kasutada ka nimelt poeetiliste sünonüümide ja vormelite keelt.

7 Kirjandus

Jaago, Tiiu 1997. Mis sealt tõuseb, soost sinine, soost sinine, maast punane? Sinise ja punase võimalikust tähendusest regilaulus. - *Mäetagused*, nr. 5, lk. 54-72. E-väljaanne:

<http://www.folklore.ee/tagused/nr5/index.html>.

Jaago, Tiiu 1998. *Regilaulu poeetika*. Rahvalaulu ülemastme kursus regilaulu uurimise meetoditest. Tartu: Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool. E-väljaanne: <http://www.folklore.ee/UTfolkl/loengud/poeetika/>.

Kaplinski, Jaan 1972. Parallelistmist lingvisti pilguga. - *Keel ja Kirjandus*, nr. 3, lk. 132-142. [Ilmunud ka kogumikus: Jaan Kaplinski, *Võimaluste võimalikkus*. Tallinn: Vagabund, 1997, lk. 203-230.]

Kolk, Udo 1962. Värsisisesed vormelid eesti regivärsilises rahvalaulus. - *TRÜ toim.* 117. Tartu: TRÜ, lk. 71-152.

Korhonen, Mikko 1999 [1987]. Kalevalamõõdu varasem ajalugu. - *Mäetagused*, nr. 10, lk. 72-89. E-väljaanne: <http://www.folklore.ee/tagused/nr10/wkorhone.htm>.

Laugaste, Eduard 1962. Eesti regivärsi struktuuri küsimusi. - *TRÜ toim.* 117. Tartu: TRÜ, lk. 25-70.

Laugaste, Eduard 1969. Sõnaalguline ja sisealliteratsioon eesti rahvalauludes. - *TRÜ toim.* 234. Tartu: TRÜ, lk. 3-359.

Laugaste, Eduard 1986. *Eesti rahvaluule*. Tallinn: Valgus, lk. 174-187.

Lehiste, Ilse 2000. *Keel kirjanduses*. [Valitud artikleid. Koost. Jaan Ross.] Eesti mõttelugu 36. Tartu: Ilmamaa.

Leino, Pentti 1970. *Strukturaalinen alkusointu suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Peegel, Juhan 1997. *Kuld on jäänud jälgedesse. Regivärsi keelest ja poeetikast*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

Peegel, Juhan 2004. *Nimisõna poeetilised sünonüümid eesti regivärssides*. Tallinn: Eesti Kele Sihtasutus.

Põldmäe, Jaak 1978. *Eesti värsiõpetus*. Tallinn: Eesti Raamat.

Rüütel, Ingrid 1971. Eesti uuema rahvalaulu vanemast arengujärgust. - *Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed VII*. Tartu: Eesti NSV TA, Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum, lk. 11-100.

Saarlo, Liina 2001. Regilaulude vormelid: kvantiteet ja kvaliteet. - *Regilaul - keel, muusika, poeetika*. Toim Tiiu Jaago, Mari Sarv, Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahvaluule Arhiiv & Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool, lk. 271-297.

Sarv, Mari 2000. Regilaul kui poeetiline süsteem. - Janika Oras, Ergo-Hart Västriik (toim.) *Paar sammukest XVII*. Eesti Kirjandusmuuseumi aastaraamat. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk. 1-122.

Tuglas, Friedebert 1912. Kirjanduslik stiil. Mõned leheküljed salmi ja proosa ajaloost. - *Noor-Eesti IV*. Tartu: Noor-Eesti, lk. 23-100.